

Trends in the Development of Teaching and Learning Communication Arts in the Area of Speech Communication at the Higher Education Level in Thailand in the Next Decade

Chamnong Vibulsri

ABSTRACT

The main purposes of this research were threefold: First, to investigate the historical backgrounds of Speech Communication from the past to present; Second, to foresee the trends in Thai society in the next decade, based on the influence of new technology and communication. These include trends in politics, economics, education, social life, and culture. Third, to look for appropriate "trends" or "directions" in the development of teaching and learning Speech Communication in congruence with Thai society in the next decade, by considering trends in five areas of changes: (a) Technology and Communication, (b) the Definition of Speech Communication, (c) Employment Opportunities, (d) Cultural Diversity and (e) Relationships among Social Power, Social Order, and Communication. This research was conducted by using Content Analysis and Applied Delphi Technique. The research instruments were interviewing forms, questionnaires and recording forms. The data were obtained from historical documents and "viewpoints" of qualified respondents, based on the conditions of Applied Delphi Technique. Finally, the highlights of the findings are presented.

แนวโน้มการพัฒนาการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ สาขาวิชา าระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในทศวรรษหน้า*

จำนง วิบูลย์ศรี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ **ประการแรก** เพื่อศึกษาภาพรวมในเชิงประวัติศาสตร์ของวิทยาการด้านวิชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน **ประการที่สอง** เพื่อศึกษาแนวโน้มของสังคมไทยในทศวรรษหน้าที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร ได้แก่ แนวโน้มด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม และ**ประการที่สาม** เพื่อกำหนดกรอบความคิดเรื่อง “แนวโน้ม” หรือ “ทิศทาง” ที่เหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนทางวิชาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในทศวรรษหน้า โดยพิจารณาจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้ารวม 5 ด้าน คือ (ก) เทคโนโลยีและการสื่อสาร (ข) คำนิยามของวิชา (ค) ตลาดแรงงาน (ง) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ (จ) ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคมและการสื่อสาร การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการโดยใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา และเทคนิคเดลฟายประยุกต์ เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบบันทึกข้อมูล ข้อมูลของการวิจัยประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลที่ได้มาโดยกระบวนการของเทคนิคเดลฟายประยุกต์ สุดท้ายเป็นการนำเสนอข้อค้นพบที่เด่น ๆ และนำเสนอใจ

* งานวิจัยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนราชภัฏเกษมสโฆ สาขาสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการเงิน 2541 โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และ ศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย เป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ความนำ

จากการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ของ นิวคอมบ์และโรบินสัน (Newcombe and Robinson 1975: 20-21) พบว่า วาทวิทยาเป็นสาขาวิชาที่มีความเก่าแก่พอๆ กับอารยธรรมของมนุษย์ และได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาตามลำดับตั้งแต่ยุคกรีกโบราณจนถึงปัจจุบัน นิวคอมบ์และโรบินสันยังพบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการศึกษาวาทวิทยากันมาอย่างจริงจังตั้งแต่ ค.ศ. 1930 โดยได้จัดให้มีการเรียนการสอนในสาขานี้ จนถึงระดับปริญญาเอก (Newcombe & Robinson 1975: 20-43) หลักสูตรการศึกษาทางวาทวิทยาในสหรัฐอเมริกาได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมอเมริกันในปัจจุบัน (Wood & Gregg, 1995)

สำหรับการเรียนการสอนวาทวิทยาในประเทศไทยนั้น ถึงแม้จะมีมานานแล้ว แต่ไม่มีบันทึกหรือเอกสารใด ๆ ที่กล่าวโดยตรงถึงประวัติความเป็นมาตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการเรียนการสอนสาขาวาทวิทยาในประเทศไทยปรากฏอยู่เลย ยกเว้นเฉพาะกิจกรรมการฝึกพูดเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้ริเริ่มค้นคว้าเรื่องนี้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา โดยได้ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวาทวิทยารวม 7 ท่าน ประกอบด้วย ศาสตราจารย์พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ ไปชะกฤษณะ ศาสตราจารย์ คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร ศาสตราจารย์ คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ ศาสตราจารย์ อ่ำไพ สุจริตกุล ศาสตราจารย์ สุมน อมรวิวัฒน์ ศาสตราจารย์ สุจริต เพียรชอบ และ อาจารย์สมิต สัชฌุกร ข้อค้นพบจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวได้นำมาสรุปเพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ (งาน วิบูลย์ศรี, 2532 : 75-89)

ในยุคของ “การสื่อสารไร้พรมแดน” เช่นในปัจจุบัน วิทยาการทางนิเทศศาสตร์ (Communication Arts) ได้ทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับ ขณะเดียวกันวิทยาการทางด้านนี้ก็ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคม โดยเหตุที่วิทยาการทางด้านวาทวิทยา (Speech Communication) เป็นสาขาหนึ่งของนิเทศศาสตร์ที่มุ่งจะศึกษาและวิจัยโดยตรงเกี่ยวกับพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ โดยเน้นหนักพฤติกรรมพูดและการใช้ภาษาในเชิงวัจนะ (Verbal Language) และในเชิงอวัจนะ (Nonverbal Language) ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมพูดและการสื่อสารดังกล่าวทุกประเภทและทุกระดับ ทั้งในเชิงธุรกิจและในเชิงวิชาการ ดังนั้น วิทยาการทางวาทวิทยาก็จะต้องมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและแนวโน้มต่างๆ ที่จะตามมาในอนาคตด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งใดๆ ในเชิงวิชาการขององค์ความรู้แต่ละสาขา ผู้พัฒนาหรือผู้เปลี่ยนแปลงจะต้องมีข้อมูลด้าน “แนวโน้ม” หรือ “ทิศทาง” ที่เหมาะสมและชัดเจน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงของสังคมทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตขององค์ความรู้ดังกล่าว

ในฐานะที่ภาควิชาวิชาวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย เป็นภาควิชาแห่งแรกในประเทศไทยที่เปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในสาขา วิชาวิชาวิทยา จึงได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของสังคม ไทยในสาขาวิชาวิทยา ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลด้าน “แนวโน้ม” ในอนาคต หรือ “ทิศทาง” ที่เหมาะ สมและชัดเจน เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอนในศาสตร์สาขานี้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมใน ทศวรรษหน้า (พ.ศ.2544-2554) ดังนั้น การวิจัยเรื่องนี้จึงได้ริเริ่มขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาภาพรวมในเชิงประวัติศาสตร์ของวิทยาการด้านวิชาวิทยาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (2) เพื่อศึกษาแนวโน้มของสังคมไทยในทศวรรษหน้าที่ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยีและการสื่อสาร และ (3) เพื่อกำหนดกรอบความคิดเรื่อง “แนวโน้ม” หรือ “ทิศทาง” ที่ เหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางวิชาวิทยาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ไทยในทศวรรษหน้า

วิธีดำเนินการวิจัย

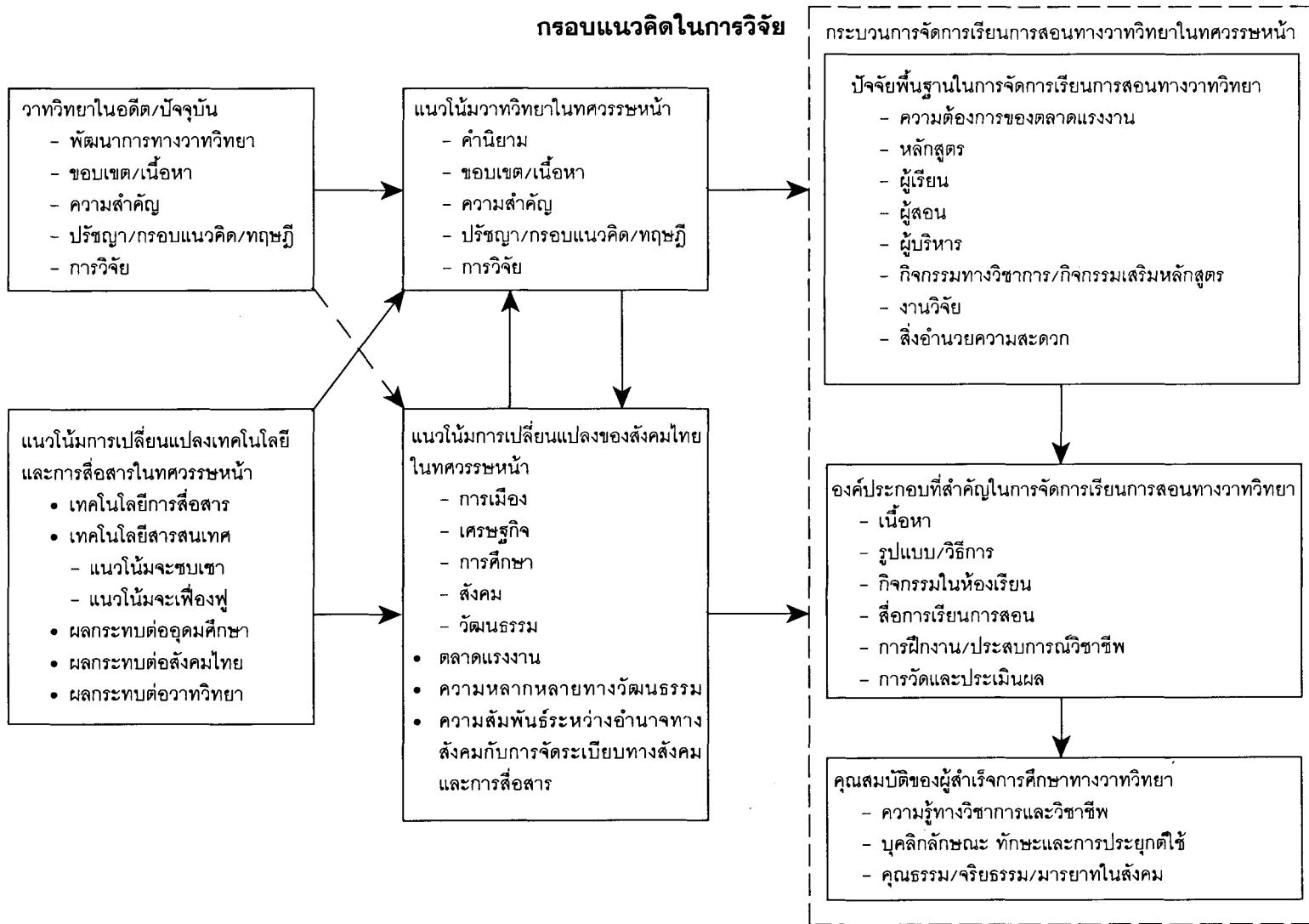
เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้เทคนิคการ “วิเคราะห์เนื้อหา” เพื่อสรุปประเด็นหลัก และ ใช้ “เทคนิคเดลฟายประยุกต์” เพื่อศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ในอนาคต เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (2) แบบสอบถามปลายเปิด สำหรับการสัมภาษณ์ระดมความคิด (3) แบบบันทึกสรุปสาระที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร (4) แบบ บันทึทภาคสนามที่ได้จากการจัดกลุ่มสนทนา และ (5) แบบสอบถามสำหรับเทคนิคเดลฟาย ประยุกต์ รวม 3 ชุด การสร้างเครื่องมือทุกชุด ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเองตามกรอบความคิดในการ วิจัยที่กำหนดไว้

ผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลสำหรับการวิจัย

ข้อมูลสำหรับการวิจัยประกอบด้วย (1) ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับภาพรวมของศาสตร์ใน สาขาวิชาวิชาวิทยาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แยกได้ดังนี้ (ก) หนังสือหรือตำราทั้งภาษาไทยและภาษา ต่างประเทศ จำนวน 30 เล่ม (ข) บทความจากหนังสือและวารสาร 9 เรื่อง (ค) รายงานวิจัยและ/ หรือวิทยานิพนธ์ 18 เล่ม (2) ข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีความรู้และ ประสบการณ์ทางด้านวิชาวิทยาซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลทั่วประเทศ ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาระดมความคิดจำนวน 130 คน ประกอบด้วยตัวแทนของ อาจารย์และศิษย์เก่าจากมหาวิทยาลัย รวมทั้งสมาคมและมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทาง นิเทศศาสตร์ การจัดประชุมระดมความคิดของกลุ่มนี้ แบ่งเป็น 4 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการประชุม สัมมนากลุ่มใหญ่ ณ ห้องประชุมศูนย์สารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม

2542 เวลา 8:30-15:30 น. ส่วนที่เหลืออีก 3 ครั้ง เป็นการประชุมกลุ่มย่อย สถานที่จัดประชุมทั้ง 3 ครั้ง คือ ห้องประชุม ดร.เทียม โชควัฒนา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันและเวลาที่จัดประชุม คือ ครั้งที่ 1 : 10 ธันวาคม 2542 เวลา 8:30-16:00 น. ครั้งที่ 2 : 4 สิงหาคม 2543 เวลา 8:30-16:00 น. ครั้งที่ 3 : 25 กันยายน 2543 เวลา 9:00-12:00 น. **กลุ่มที่สอง** เป็นผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 34 คน ประกอบด้วยตัวแทนผู้ประกอบการวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้องกับวาทวิทยาซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2543 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2544 โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เองตามสถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์นัดหมาย **กลุ่มที่สาม** เป็นผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา (Focus Group) จำนวน 10 คน ประกอบด้วยตัวแทนผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรทางวาทวิทยา ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหรืออาจารย์พิเศษที่สังกัดภาควิชาที่จัดการเรียนการสอนสาขา วาทวิทยาจากมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้ดำเนินการรวม 2 ครั้งต่อเนื่องกัน ณ ห้องประชุมภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสด คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ ครั้งที่ 1 : 31 มีนาคม 2543 เวลา 13:00-15:30 น. ครั้งที่ 2 : 11 เมษายน 2543 เวลา 13:00-16:00 น. จากข้อมูลทั้งหมดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำไปจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เพื่อนำไปสร้างเป็นแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลตามเทคนิคเดลฟายประยุกต์ โดยสามารถจำแนกเป็น 9 ประเด็นใหญ่ๆ ซึ่งประกอบด้วยข้อความย่อยๆ รวมทั้งสิ้น 712 ข้อความ แบบสอบถามดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลคือผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาจากผู้บริหารระดับสูงซึ่งเป็นตัวแทนของทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น จำนวน 29 คน โดยกระจายความรู้ความชำนาญตามสาขาที่เกี่ยวข้อง ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้เทคนิคเดลฟายประยุกต์นั้น ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม 3 รอบ โดยส่งด้วยตนเองทางไปรษณีย์ ดังนี้ : รอบแรก จำนวน 50 ฉบับ จัดส่งระหว่างวันที่ 16 พฤษภาคม ถึง 31 กรกฎาคม 2543 จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา 34 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 68 รอบที่สอง จำนวน 34 ฉบับ จัดส่งระหว่างวันที่ 10 พฤศจิกายน 2543 ถึง 10 มกราคม 2544 ได้รับกลับคืนมา 29 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 85.29 รอบที่สาม จำนวน 29 ฉบับ จัดส่งระหว่างวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ถึง 5 มีนาคม 2544 ได้รับกลับคืนมา 29 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

ข้อมูลที่ได้นำมาด้วยวิธีของเทคนิคเดลฟายประยุกต์นั้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ตามกระบวนการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) เป็นรายข้อความของทุกประเด็น และได้นำข้อความที่น่าสนใจของแต่ละประเด็นมาเสนอในรูปของความเรียงโดยย่อ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแยกนำเสนอเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นภาพรวมของศาสตร์สาขาวิชาวาทวิทยาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ตอนที่ 2 เป็นแนวโน้มสภาพสังคมไทยในทศวรรษหน้าที่ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการสื่อสาร ตอนที่ 3 เป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนวาทวิทยาระดับอุดมศึกษาของไทย ตอนที่ 4 เป็นแนวโน้มการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางวาทวิทยาในทศวรรษหน้าทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ดังมีสาระสำคัญโดยย่อต่อไปนี้

ตอนที่ 1: ภาพรวมของศาสตร์สาขาวิชาวาทวิทยาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

วิทยาการด้านวาทวิทยาเป็นศาสตร์ที่มีความเก่าแก่พอ ๆ กับอารยธรรมของมนุษย์ โดยมีหลักฐานยืนยันที่บันทึกไว้เป็นภาษาอียิปต์ประมาณ 3,200-2,000 ปี ก่อนคริสตกาล วิทยาการด้านนี้ได้รับการถ่ายทอด และมีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีนักปราชญ์ทางวาทวิทยาที่สำคัญหลายท่าน อาทิ ยุคกรีกโบราณ ได้แก่ ไอซอเครติส (Isocretes) “บิดาแห่งโวหาร” และ อริสโตเติล (Aristotle) “บิดาแห่งวาทวิทยา” ยุคนี้เน้นเรื่องโวหารและการวิจารณ์ ยุคโรมันโบราณ ได้แก่ ซีเซโร (Cicero) และควินทิลิอัน (Quintilian) ยุคนี้เน้นเรื่องคุณธรรม/จริยธรรมและให้ความสำคัญต่อการใช้ภาษานอกเหนือจากวาทวิทยา ยุคคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 ได้แก่ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ยุคนี้เน้นลีลาการประพันธ์และลีลาการพูด โดยเชื่อว่า ความรู้ทั้งหลายได้มาจากประสาทสัมผัสทั้งห้าและจากประสบการณ์ ยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้แก่ เดการ์ต (Descartes) ฮิวม์ (Hume) และจอร์จ แคมเบลล์ (George Campbell) ยุคนี้เน้นการนำความรู้ทั้งทางคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์มาประยุกต์ใช้ ยุคคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้แก่ ไอ.เอ. ริชาร์ด (I.A. Richards) และเคนเนธ เบิร์ก (Kenneth Burke) ยุคนี้เน้นวาทวิทยาที่เป็นรูปธรรม จึงมีการนำเอาสถิติและการเก็บข้อมูลต่างๆ รวมทั้งสนใจเรื่องคำและแรงจูงใจ จนเป็นที่มาของ “การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ” ในปัจจุบัน

ในส่วนของ การเรียนการสอนนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการเรียนการสอนสาขา วาทวิทยากันอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ค.ศ.1930 โดยเน้นหนักทั้งทางด้านทฤษฎี การวิจัย และการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบวิชาชีพต่างๆ สำหรับในประเทศไทย วาทวิทยาสัมัยใหม่เริ่มเข้ามาในสมัย รัชกาลที่ 3 จากการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ต่อมาได้รับความนิยมและแพร่หลายมากขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ตามลำดับ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 กิจกรรมทางวาทวิทยาขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองเป็นสำคัญ มีการก่อตั้งสมาคมฝึกพูด และมีการฝึกอบรม ศิลปะการพูด ซึ่งเป็นเสมือนบันไดที่จะนำไปสู่กิจกรรมการพูดในที่ชุมชน ในด้านการเรียนการสอน

ระดับอุดมศึกษาของไทย ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งในปี พ.ศ.2516 และปี พ.ศ.2541 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีและปริญญาโททางด้านวาริชวิทยาขึ้นเป็นครั้งแรกตามลำดับ โดยมีลักษณะเป็นสหวิทยาการที่นำเอาความรู้ด้านสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ทุกประเภทและทุกระดับภายใต้บริบทต่างๆ รวมทั้งยังให้ความสนใจในเรื่องอิทธิพลของเทคโนโลยีกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ควบคู่ไปกับการดำรงไว้ซึ่งจริยธรรมที่ฝังามในวิชาชีพ

ตอนที่ 2 : แนวโน้มสภาพสังคมไทยในทศวรรษหน้าที่ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร

ข้อค้นพบในส่วนนี้ ได้มาจากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิตามกระบวนการของเทคนิคเดลฟายประยุกต์ ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเฉพาะข้อค้นพบบางประการที่เด่นๆ และน่าสนใจเท่านั้น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นที่สอดคล้องของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากมากไปน้อยตามลำดับเกี่ยวกับแนวโน้มที่ “พึงประสงค์” และ “ไม่พึงประสงค์” ที่เป็นภาพรวมของสังคมไทยในทศวรรษหน้ารวม 5 ด้าน คือ การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากแนวโน้มที่ “พึงประสงค์” ทั้งหมดจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ควรจะได้รับการ “ส่งเสริม” เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ในทางตรงกันข้าม แนวโน้มที่ “ไม่พึงประสงค์” ทุกข้อ ควรจะได้รับการ “ควบคุม” เพราะจะเป็นโทษต่อสังคม ดังนั้น ต่อไปนี้จะได้สรุปข้อความที่ควร “ส่งเสริม” และที่ควร “ควบคุม” พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเป็นข้อๆ จากข้อค้นพบคือ

2.1 แนวโน้มทางการเมืองที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: คือ ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง และเข้าไปตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลมากขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริม มีดังนี้: (1) บริการให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนตามหลักวิชาวาริชวิทยา (2) ควรส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักคิด วิเคราะห์ และรู้จักพิจารณาข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจาก Internet โดยนำหลักการทางวาริชวิทยามาประยุกต์อย่างเหมาะสม ส่วนแนวโน้มทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์และควรควบคุมนั้น ได้แก่ (1) จะมีการใช้สื่อเพื่อกลั่นแกล้งทางการเมืองได้อย่างเนบเนียนขึ้น (2) นักการเมืองจะสามารถใช้ความรู้ทางวาริชวิทยาในทางที่ผิดมากขึ้น

สำหรับแนวทางการควบคุมในภาพรวมมีดังนี้: (1) ต้องฟื้นฟูความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของนักการเมือง เพื่อมิให้นักการเมืองหลอกลวงประชาชน (2) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ และสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์เหล่านี้ตามหลักวิชาวาริชวิทยาเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง รวมทั้งสามารถตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ได้สะดวกด้วย

การจัดให้มีกลไกที่เหมาะสมและเป็นธรรมมารองรับ

2.2 แนวโน้มทางเศรษฐกิจที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) กฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ประกาศใช้จะทำให้ภาคธุรกิจขยายตัวได้มากขึ้น (2) นักการตลาดสามารถจะขายสินค้าและให้บริการในวงกว้างได้โดยใช้ฐานข้อมูลและสื่อทางอินเทอร์เน็ต

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะโดยนำความรู้ตามหลักวิชาวาทวิทยาที่เกี่ยวกับ “การพูดเพื่อการประชาสัมพันธ์” “เทคนิคการนำเสนอข้อมูลทางธุรกิจ” และ “กรรมวิธีในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจที่มีประสิทธิภาพ” มาประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้: (1) ควรให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเกี่ยวกับการซื้อขายระดับนานาชาติ (2) สนับสนุนให้มีกฎหมายมารองรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (3) นักการตลาดจะต้องวิเคราะห์ให้รู้ถึงศักยภาพของตนเองเพื่อให้รู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตนสำหรับนำมาใช้ในการวางแผนเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป ส่วนแนวโน้มทางเศรษฐกิจที่ไม่พึงประสงค์และควรควบคุม คือ จะเกิดธุรกิจ E-commerce ซึ่งมีการลงชื่อแบบ Digital ทำให้ถูกหลอกลวงได้ง่ายขึ้น เพราะยังไม่มีกฎหมายมารองรับ

สำหรับแนวทางการควบคุม มีดังนี้: (1) มีการติดตามความเคลื่อนไหวในสื่อธุรกิจ E-commerce เพื่อให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ และปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้นอยู่เสมอ (2) ควรใช้สื่อที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ รวมทั้งคอยติดตามและคอยปรับปรุงกฎหมายที่บังคับใช้ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของธุรกิจโลกอยู่เสมอ

2.3 แนวโน้มทางการศึกษาที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) การมีความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยไทยและต่างประเทศมากขึ้น (2) จะมีกระบวนการประเมินคุณภาพสถาบันโดยใช้เทคโนโลยีที่มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้: (1) ควรมีการจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาของแต่ละสถาบัน เพื่อให้เป็นไปในทิศทางและมาตรฐานเดียวกัน โดยมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการประเมิน (2) จัดโครงการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา รวมทั้งมีการทำวิจัยร่วมกันเพิ่มขึ้นระหว่างมหาวิทยาลัยไทยและต่างประเทศ ส่วนแนวโน้มทางการศึกษาที่ไม่พึงประสงค์และควรควบคุม คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนอาจจะได้รับความรู้หรือความคิดที่ผิด ๆ ซึ่งจะเป็นอันตราย หรือเป็นผลเสียหายต่อตัวผู้เรียนได้

สำหรับแนวทางการควบคุม คือ ควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถคิดและวิเคราะห์อย่างรอบคอบ รวมทั้งรู้จักสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ และถูกต้องได้ด้วยตนเอง

2.4 แนวโน้มทางสังคมที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) การใช้ชีวิตแบบ 24 ชั่วโมง จะมีมากขึ้นเนื่องจากการสื่อสารเชื่อมโยงกันทั่วโลก ทำให้การทำงานไม่ถูกจำกัดด้วยกลางวันหรือกลางคืน (2) ชีวิตการเรียนและการทำงานจะไม่ถูกจำกัดด้วยสถานที่และเวลา เพราะมีเทคโนโลยีการสื่อสารที่ช่วยอำนวยความสะดวก จึงไม่จำเป็นต้องเรียนที่สถานศึกษาหรือทำงานในสถานที่ทำงานเท่านั้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวม คือ ควรให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย และถูกต้องแก่ประชาชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ทางธุรกิจในส่วนที่เกี่ยวกับทิศทางเศรษฐกิจของประเทศและของโลก เพื่อทุกฝ่ายจะได้รับรู้และนำไปดำเนินการอย่างเหมาะสม โดยให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และทิศทางต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและของโลก ส่วนแนวโน้มทางสังคมที่ไม่พึงประสงค์และควรควบคุม คือ จะเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น เนื่องจากสังคมจะถูกแบ่งแยกโดยกลุ่มคนที่เข้าถึงและเข้าไม่ถึงเทคโนโลยี

สำหรับแนวทางการควบคุม มีดังนี้ (1) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับความรู้และเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น เพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทางเทคโนโลยี (2) แสวงหาวิธีให้ผู้มีความรู้ทางเทคโนโลยีเป็นอย่างดี ได้เผยแพร่หรือถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่แล้วนั้นไปยังผู้อื่นได้สะดวกและกว้างขวางยิ่งขึ้น

2.5 แนวโน้มทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) การมีสัมพันธภาพจะเกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลา เพราะมีอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลาง (2) จะมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่รวดเร็วและสื่อสารได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวม คือ ควรบริการให้ความรู้แก่ประชาชนในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์เพิ่มขึ้น โดยอำนวยความสะดวกให้มีราคาประหยัด และหาใช้ได้ง่าย ส่วนแนวโน้มทางวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์และควรควบคุม คือ วัฒนธรรมทางภาษาจะเพิ่มพูนความสำคัญของภาษาอังกฤษมากขึ้น จะมีโรงเรียนที่สอนภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น จึงทำให้ความสำคัญของภาษาไทยลดลง

สำหรับแนวทางการควบคุม คือ: มีการรณรงค์ให้ประชาชนใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ทั้งการพูด การเขียน และการออกเสียงควบกล้ำ “ร ล” ตามหลักวิชาสาขาวิชา และให้ตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทยเพิ่มขึ้นในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติของเรา

ตอนที่ 3 : แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ การสอนวาทวิทยาระดับอุดมศึกษาของไทย

ข้อค้นพบในส่วนนี้เป็นผลมาจากการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแบ่งเป็น 5 หัวข้อใหญ่ ๆ คือ (1) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร (2) คำนิยามทางวาทวิทยา (3) ความต้องการของตลาดแรงงาน (4) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (5) ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคมและการสื่อสาร แต่ในที่นี่จะนำมาเสนอเฉพาะข้อค้นพบบางประการที่เด่น ๆ และน่าสนใจ โดยคำนึงถึงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากมากไปน้อยตามลำดับเกี่ยวกับแนวโน้มที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้การสอนในระดับอุดมศึกษาของไทย โดยเหตุที่แนวโน้ม “พึงประสงค์” จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทางวาทวิทยา จึงควรจะได้รับ การ “ส่งเสริม” แต่แนวโน้มที่ “ไม่พึงประสงค์” จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนในสาขาวิชาวาทวิทยา จึงควรได้รับการ “ควบคุม” ดังนั้น ต่อไปนี้จะได้สรุปข้อความที่ควร “ส่งเสริม” และที่ควร “ควบคุม” เป็นข้อ ๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบ โดยนำหลักการหรือกรรมวิธีทางวาทวิทยาที่สอดคล้องกับข้อความนั้น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการเสนอแนะดังกล่าว คือ

3.1 แนวโน้มด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเน้นความรวดเร็ว ความแม่นยำ และส่งข้อมูลได้มากขึ้น (2) สถานที่ติดต่อและเวลามีความสะดวก จะทำให้รับข่าวสารได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ (3) จะเกิดการรวมตัวของอุตสาหกรรมใหญ่ทางการสื่อสาร 3 ประเภท คือ อุตสาหกรรมโทรคมนาคม อุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์ และอุตสาหกรรมสื่อ โดยเรียกชื่อรวมกันว่า “อุตสาหกรรมการสื่อสารสารสนเทศ”

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาฐานข้อมูลที่สามารถรับ/ส่งข้อมูลในปริมาณที่มากได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้น (2) จัดโครงการส่งเสริมให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแก่บุคคลหรือองค์กร เพื่อนำความรู้มาพัฒนากิจการด้านอุตสาหกรรมการสื่อสารและเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า

ส่วนแนวทางการควบคุม ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี คือ จะต้องมีกฎหมายมารองรับเทคโนโลยีให้ทันกับการพัฒนาที่รวดเร็วมากของเทคโนโลยีทุกประเภท

3.2 แนวโน้มเรื่องคำนิยามของวาทวิทยาในทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) นิยามทางวาทวิทยาจะขึ้นอยู่กับกรอบของความต้องการของผู้ใช้ (2) จะต้องเพิ่มจากการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นการเพิ่มเพื่อคุณภาพชีวิต (3) จะเปลี่ยนเป็น “Communication Studies” หรือ “Human Communication” เหมือนต่างประเทศ (4) นิยามทางวาทวิทยาจะมี

ลักษณะกว้างขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะการพูด คือ ไม่มีคำว่า Speech แต่จะเน้น Communication (5) คำนิยามจะกล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมเพิ่มขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมคือ จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่สังคมไทยในเรื่องคำนิยามและเนื้อหาสาระทางวิชาวิทยา โดยเน้นคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น และให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้ได้ดียิ่งขึ้น

ส่วนแนวทางการควบคุม คือ ต้องไม่ยึดติดกับคำนิยามที่มีอยู่เดิม แต่จะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวโน้มของสังคมไทยในทศวรรษหน้าตามที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นไว้แล้ว

3.3 แนวโน้มด้านความต้องการของตลาดแรงงานในทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: แนวโน้มด้านความต้องการของตลาดแรงงานในทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์และควรส่งเสริมระดับปริญญาตรี ได้แก่ (1) สามารถเป็นนักฝึกอบรมในองค์กรขนาดใหญ่ได้ (2) มีความรู้ความสามารถแบบ “Two in one” คือ รู้ทั้งวิชาวิทยาและวิชาชีพอื่น (3) มีความรู้ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี (4) มีความรับผิดชอบ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม/จริยธรรม มีความซื่อสัตย์และวินัย (5) สามารถร่างสุนทรพจน์ได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ส่วนแนวโน้มด้านความต้องการของตลาดแรงงานในทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์และควรส่งเสริมระดับปริญญาโท ได้แก่ (1) มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย สังเคราะห์และประเมินผล (2) สามารถพัฒนาตลาดแรงงานของตนเองได้ โดยเป็น Trainers for the Trainees (3) มีความสามารถแบบ “Two in One” คือ รู้ทั้งวิชาวิทยาและวิชาชีพอื่น (4) สามารถเป็นผู้บริหาร เป็นนักวิชาการ หรือนักวิจัย ที่มีคุณภาพและคุณธรรม

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมทั้งปริญญาตรีและปริญญาโทมีดังนี้ (1) หลักสูตรการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือได้ไปดูงานในเรื่องต่างๆ ที่เรียนเป็นอย่างดี (2) หลักสูตรนอกจากจะเน้นเรื่องวิชาวิทยาแล้ว ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ในวิชาชีพอื่นๆ รวมทั้งมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อหน้าที่การงานของตนในอนาคต (3) ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย สังเคราะห์และประเมินผลข้อมูลในบริบทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งสร้างสรรค์และนำเสนอเชื่อถือ

3.4 แนวโน้มด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมในทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: ได้แก่ (1) การใช้ภาษาพูดมีคำสแลงมากขึ้น แต่จะมีกลุ่มนักอนุรักษ์คอยติดตามการ

เปลี่ยนแปลงและให้ข้อมูลต่อสังคมเป็นระยะ ๆ (2) คนไทยต้องรู้ภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษจะมีบทบาทมากขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการไหลบ่าทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารต่างวัฒนธรรมสำหรับจะได้นำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในอนาคต (2) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และมีวิจรรย์ญาณในการเลือกรับวัฒนธรรมที่ดึงเข้ามาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต (3) ส่งเสริมให้ประชาชนเรียนภาษาอังกฤษและเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ให้มากขึ้น ส่วนแนวโน้มด้านนี้ที่ไม่ว่าประสงค์และควรควบคุม คือ การใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กจะควบคุมได้ยาก และแทนที่จะเป็นประโยชน์ต่อเด็กกลับดึงเวลาของเด็กไปจากครอบครัว

สำหรับแนวทางการควบคุม คือ ควรจัดกิจกรรมเพื่อแนะนำเด็กและผู้ใหญ่ให้เข้าใจทั้งประโยชน์และโทษของอินเทอร์เน็ต เพื่อจะรู้จักแยกแยะและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

3.5 แนวโน้มด้านความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคมและการสื่อสารที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม: คือ การสำรวจประชามติจะทำได้ง่ายขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริม คือ สนับสนุนให้ประชาชนได้รวมตัวกันเป็นประชาคม โดยใช้กระบวนการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม เพื่อให้ประชาคมได้เข้ามามีบทบาทในสังคมเพิ่มขึ้น ส่วนแนวโน้มด้านนี้ที่ไม่ว่าประสงค์และควรควบคุม ได้แก่ (1) ผู้ที่จะมีอำนาจกำหนดระเบียบทางสังคมคือ ผู้ที่มีอิทธิพลทางเทคโนโลยี และผู้ที่มีช่องทางสื่อสารในครอบครอง (2) อำนาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ขึ้นอยู่กับผู้ที่มีเงิน และผู้ที่มีข่าวสารอันทันสมัย (3) ดารา นักร้อง นักแสดงสากล จะมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นไทยมากขึ้น

สำหรับแนวทางการควบคุมในภาพรวมมีดังนี้ (1) องค์กรและสถาบันการศึกษาทางนิเทศศาสตร์หรือสื่อสารมวลชนต้องพิจารณาหรือควบคุมการนำเสนอข่าวให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างแท้จริง (2) ระบบการคัดเลือกบุคคลที่เข้ามามีอำนาจในสังคมระดับต่าง ๆ ควรโปร่งใส โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและติดตามการปฏิบัติงานได้ นอกจากนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่สังคม (3) ควรจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยให้ดารา นักร้อง นักแสดง มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นเพื่อกระตุ้นความสนใจของเยาวชน เช่น กิจกรรมหรือโครงการ “เยาวชนต้านภัยยาเสพติด”

ตอนที่ 4 : แนวโน้มการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางวิชาวิทยาในทศวรรษหน้า ทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

ข้อค้นพบในส่วนนี้เป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนทางวิชาวิทยา (2) องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนทางวิชาวิทยา (3) คุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษาทางวิชาวิทยา แต่ในที่นี้จะขอเสนอเฉพาะส่วนที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนทางวิชาวิทยาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทเท่านั้น ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ ความต้องการของตลาดแรงงาน หลักสูตร ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหาร กิจกรรมทางวิชาการ/กิจกรรมเสริมหลักสูตร งานวิจัย และสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทนั้น ผู้วิจัยได้เสนอไว้แล้วในตอน 3 ข้อ 3.3 ส่วนข้อค้นพบอื่นๆ ที่เหลือ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอโดยย่อและแยกกันระหว่างการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีและปริญญาโทตามลำดับ ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี

4.1.1 หลักสูตรสาขาวิชาวิทยาในระดับปริญญาตรี

แนวโน้มด้านหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ที่จำเป็นอย่างเพียงพอทั้งด้านทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และการนำไปประยุกต์ (2) เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย หลอมรวมไว้ซึ่งจิตใจที่ดีงาม (3) สร้างนักวิชาการที่สามารถคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย และประเมินผล ในประเด็นและบริบทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) สร้างแนวคิดซึ่งเรียกว่า “Creative & Producer” คือให้ผู้เรียนรู้จักสร้างสรรค์ผลงานจากวิชาการที่ตนเคยเรียนมาอย่างมีประสิทธิภาพ (5) สนับสนุนส่งเสริม และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดและการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) จัดหลักสูตรในรูปสหวิทยาการ ที่มีลักษณะเป็นพลวัตร เอื้อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามความสนใจและความถนัด (2) เน้นการสอนให้เกิดทักษะต่างๆ อย่างครบถ้วนจากประสบการณ์ตรง (3) ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การฝึกปฏิบัติงานจริง การวิเคราะห์กรณีศึกษา (4) ส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อนำข้อค้นพบไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาวิทยาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้หลักสูตรมีลักษณะที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมไทยในอนาคต

4.1.2 คุณลักษณะของผู้เรียนสาขาวิชาวิทยาในระดับปริญญาตรี

แนวโน้มเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และ

ควรส่งเสริมได้แก่ (1) มีใจกว้าง มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี (2) รู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม (3) มีความรู้รอบตัว ทันสมัย และทันเหตุการณ์

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ระบบการคัดเลือกผู้เรียน ควรได้ผู้ที่มีความสนใจและมีทัศนคติที่ดีต่อสาขาวิชาอาชีวศึกษา (2) มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเน้นให้มีการฝึกปฏิบัติได้จริง

4.1.3 คุณลักษณะของผู้สอนสาขาอาชีวศึกษาระดับปริญญาตรี

แนวโน้มเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สอนระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริมคือ (1) มีความรอบรู้ในบริบทต่างๆ และเป็นนายของภาษา (2) เป็นนักถ่ายทอดที่ดี มีชีวิตชีวา และเป็นธรรมชาติ (3) มีความสามารถในการใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ทันสมัย-

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ระบบคัดเลือกอาจารย์ผู้สอน ต้องมีประสิทธิภาพในการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ คุณธรรม จริยธรรมและมีใจรักวิชาชีพ (2) ส่งเสริมผู้สอนให้ทำวิจัยมากขึ้น เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

4.1.4 คุณลักษณะของผู้บริหารหลักสูตรระดับปริญญาตรี

แนวโน้มเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) มีศิลปะในการจัดการและกล้าที่จะปรับเปลี่ยนทันเหตุการณ์ หรือกล้าทักท้วงในทำนอง “ดีเพื่อก่อ” (2) มีความสามารถในการโน้มน้าวใจ เจรจาต่อรอง และการโต้แย้ง แสดงเหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ (3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ และมี Innovative Mind

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ควรจัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาผู้บริหารหลักสูตรทางอาชีวศึกษาให้มีคุณลักษณะเป็นนักบริหารมืออาชีพโดยคำนึงถึงแนวโน้มแต่ละข้อข้างต้นเป็นหลัก (2) ควรเปิดโอกาสให้ผู้บริหารหลักสูตรได้ไปศึกษาหรือไปดูงานเพิ่มเติมที่สถาบันซึ่งมีการเรียนการสอนทางอาชีวศึกษาทั้งในและต่างประเทศเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในสาขาอาชีวศึกษาให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

4.1.5 ลักษณะกิจกรรมทางวิชาการ/กิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาตรี

แนวโน้มด้านลักษณะกิจกรรมทางวิชาการ/กิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ เช่น ฝึกพูดผ่านระบบออนไลน์ (2) จัดประชุมสัมมนาเพื่อแก้ปัญหา รวมทั้งจัดประชุมปฏิบัติการและจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานทั้งในเชิงวิชาการและวิจัย (3) เน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจโดย

ใช้วิธีอภิปรายกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสังคม

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เช่น การฝึกพูดผ่านระบบออนไลน์ (2) ส่งเสริมให้เข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาวิทยา เช่น Teleconference และ Videoconference เป็นต้น

4.1.6 งานวิจัยทางวิทยาระดับปริญญาตรี

แนวโน้มด้านงานวิจัยทางวิทยาระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการบุคลากรด้านวิชาวิทยาในประเทศไทย (2) งานวิจัยเพื่อเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทย (3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของอินเทอร์เน็ตต่อการเรียนการสอนทางวิชาวิทยา

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) กระตุ้นให้ผู้เรียนผู้สอนเกิดแรงจูงใจในการทำวิจัย เช่น มีทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง (2) มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยคอยให้คำปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดเพื่อให้การวิจัยมีคุณภาพและเป็นประโยชน์ในเชิงประยุกต์ได้อย่างแท้จริง (3) เผยแพร่ผลงานผ่านสื่อต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งจัดนิทรรศการเพื่อประโยชน์ทางวิชาการด้านวิชาวิทยา

4.1.7 สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี

แนวโน้มด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) จะมี Internet และ E-mail เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน (2) จะมีหนังสือ และสื่อสมัยใหม่ในลักษณะที่เป็นห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (3) จะมี Multimedia หรือสื่อผสมตามความเหมาะสม เช่น สื่อที่ใช้ในการจัด Videoconference (4) มีเครือข่ายความรู้ (Knowledge Network) ระหว่างภาควิชาและคณะต่างๆ มากขึ้น

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ควรมีศูนย์ระบบออนไลน์ โดยมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยอย่างครบถ้วน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (2) พัฒนาคำร่าที่มีคุณภาพและทันสมัยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และค้นคว้าได้โดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ควรมีความร่วมมือกันระหว่างสถาบันที่สอนทางวิชาวิทยาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นเครือข่ายในการเชื่อมโยงความรู้ให้เพิ่มขึ้น

4.2 ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาโท

4.2.1 หลักสูตรสาขาวิชาวิทยาระดับปริญญาโท

แนวโน้มด้านหลักสูตรสาขาวิชาวิทยาระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และควร

ส่งเสริม ได้แก่ (1) เน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกต้อง แม่นยำ และใช้ประโยชน์ได้จริง โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความเป็นสากล 2) ความเป็นไทย และ 3) ลักษณะเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรม (2) เน้นและเสริมสร้างจิตใจผู้เรียนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย หลอมรวมไว้ซึ่งจิตใจที่ดั่งงาม (3) เน้นการวิจัยในบริบทสังคมไทยและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากเทคโนโลยีการสื่อสารในสังคมไทย (4) สร้างบุคลากรที่เป็นนักวิชาการและนักวิชาชีพด้านวาทวิทยาที่มีคุณภาพและคุณธรรม

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) เน้นการสอนเกี่ยวกับเทคโนโลยีและสื่อทันสมัยให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประยุกต์ใช้ (2) เน้นย้ำการแก้ปัญหาที่ต้องใช้กระบวนการคิดในเชิงเหตุผลและตรรกวิทยาเป็นหลัก (3) ฝึกให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าตัดสินใจในเชิงสร้างสรรค์ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้เรียนมาผนวกกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสังเคราะห์ความคิดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้น (4) หลักสูตรควรมีความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมครอบคลุมทั้งภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งมีการปรับปรุงหลักสูตรอยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง

4.2.2 คุณลักษณะของผู้เรียนสาขาวิชาวาทวิทยาระดับปริญญาโท

แนวโน้มเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนสาขาวิชาวาทวิทยาระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) มีทักษะในการพัฒนาความคิดและสติปัญญาให้แก่ตนเองและผู้อื่น (2) มีทัศนคติที่ถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งกล้าแสดงออกในทางสร้างสรรค์ (3) มีวุฒิภาวะและมีความรับผิดชอบเป็นอย่างดี

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ควรให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย สังเคราะห์ และประเมินผลเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้พัฒนาความสามารถทางด้านความคิดและสติปัญญาของแต่ละคนให้สูงขึ้น (2) เน้นการเรียนการสอนในแนวลึกเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในสาขานี้อย่างแท้จริง

4.2.3 คุณลักษณะของผู้สอนสาขาวิชาวาทวิทยาระดับปริญญาโท

แนวโน้มเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สอนสาขาวิชาวาทวิทยาระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) เป็นนักถ่ายทอดที่ดี มีความชัดเจนในเรื่องที่สอน และสามารถพาผู้เรียนไปสู่ “พรมแดน” แห่งความรู้ในสาขาวิชาได้เร็วที่สุด (2) มีจินตนาการที่ดี และมี Innovative Mind (3) มีความรอบรู้ในนานาบริบท และเป็นนายของภาษา

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) ระบบการคัดเลือกผู้สอน ควรได้ผู้สอนที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในสาขาวิชาเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันของผู้เรียน และมีจรรยาบรรณของความเป็นครู (2) ควรมีการฝึกอบรมให้ผู้สอนมีความ

รู้ในการใช้สื่อที่ทันสมัย และมีความสามารถในการทำวิจัยเพื่อชี้แนะผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

4.2.4 คุณลักษณะของผู้บริหารหลักสูตรระดับปริญญาโท

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า คุณลักษณะของผู้บริหารหลักสูตรวาริชวิทยาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทที่พึงประสงค์และควรส่งเสริมมีคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงขอให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาจากข้อค้นพบที่ระบุไว้แล้วในหัวข้อเดียวกันของระดับปริญญาตรีแทน

4.2.5 ลักษณะกิจกรรมทางวิชาการ/กิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาโท

แนวโน้มเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมทางวิชาการ/กิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น การจัดสัมมนาวิทยานิพนธ์และ/หรือการจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานวิจัยทางวาริชวิทยา (2) เน้นการวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study) และดู Consequence จาก Case นั้น ๆ (3) ส่งเสริมทักษะด้านการคิดและการใช้เหตุผลในระดับสูง

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัย โดยเน้นทักษะด้านการคิดและการใช้เหตุผลในขั้นสูง (2) มีการจัดสัมมนาวิทยานิพนธ์และ/หรือการจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานวิจัยโดยใช้สื่อสมัยใหม่มาเสริม

4.2.6 งานวิจัยทางวาริชวิทยาในอนาคตระดับปริญญาโท

แนวโน้มด้านงานวิจัยระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และควรส่งเสริม ได้แก่ (1) งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวาริชวิทยาในสื่อมัลติมีเดีย (2) งานวิจัยในบริบทสังคมไทยควรมีมากขึ้น เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสังคมไทย (3) งานวิจัยจะเน้นกระแสนานาชาติและกระแสท้องถิ่นโดยเจาะจงลงไปในภูมิภาคชาวบ้านเพื่อนำมาสร้างองค์ความรู้สำหรับสังคมไทย

สำหรับแนวทางการส่งเสริมในภาพรวมมีดังนี้ (1) มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยคอยให้คำปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดเพื่อให้การวิจัยมีคุณภาพและเป็นประโยชน์ในเชิงประยุกต์ได้อย่างแท้จริง (2) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการทำวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการยกย่องหรือให้รางวัล หรือให้โอกาสนำเสนอผลงานต่อสาธารณชน (3) ควรนำหัวข้อวิจัยต่าง ๆ ที่ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันได้เสนอไว้ไปดำเนินการเพื่อทำวิจัยอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงประยุกต์ต่อไป

4.2.7 สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระดับปริญญาโท

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการ

เรียนการสอนที่พึงประสงค์และควรส่งเสริมทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทมีคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงขอให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาจากข้อค้นพบที่ระบุไว้แล้วในหัวข้อเดียวกันของระดับปริญญาตรีแทน

สรุปและเสนอแนะ

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในบทความนี้ ถึงแม้จะเป็นเพียงบางส่วนของผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า การจะพัฒนาการเรียนการสอนทางวาทวิทยาในทศวรรษหน้าให้มีประสิทธิภาพนั้น ทั้งผู้บริหารและผู้สอนจะต้องคำนึงถึงข้อค้นพบต่างๆ ที่ระบุไว้ในบทความนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมทั้งในระดับชาติและระดับสากลที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาวาทวิทยา ซึ่งประกอบด้วยแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในด้านต่อไปนี้ (1) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร (2) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของวาทวิทยา (3) การเปลี่ยนแปลงความต้องการของตลาดแรงงาน (4) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและ (5) ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคมและการสื่อสาร นอกจากนี้ จะต้องคำนึงถึงความสำคัญของ “ความรู้คู่คุณธรรม” และจะต้องเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกต้อง แม่นยำ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ความเป็นสากล (2) ความเป็นไทย และ (3) ลักษณะเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรม รวมทั้งจะต้องทำให้ผู้เรียนรู้จักสร้างจิตสำนึกเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต” และการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อสร้างบุคลากรของชาติให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจรณ์ วิจัย และประเมินผลในประเด็นและบริบทต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2539). **หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต : หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2539.**
- คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2541). **หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวาริชวิทยา. ฉบับคู่มือนิสิต.**
- จำนง วิบูลย์ศรี. (2532). “การเรียนการสอนสาขาวาริชวิทยาในระดับอุดมศึกษาของไทย : ประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ และแนวโน้มในอนาคต” ใน **วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 10 (ฉบับ 25 ปีนิเทศศาสตร์)** หน้า 75-89.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์ และคณะ. (2529). **รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของ ก.พ. ในทศวรรษหน้า.** กรุงเทพฯ : กองวิชาการ สำนักงาน ก.พ.
- ศิริชัย ศิริภายะ. (2525). **รายงานการวิจัยเรื่อง การสื่อสาร 2552.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรรรณ ปิรันธน์โอวาท. (2539). **หลักและปรัชญาของวาริชวิทยา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชรี เจียรนัยกูร. (2540). **ผลของการให้ผลย้อนกลับที่แตกต่างกันที่มีผลต่อฉันทามติด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์ในอนาคตของผู้เชี่ยวชาญในเทคนิคเตลฟาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- Cogan, J.J. (1977). “Multidimensional citizenship: Educational policy for the 21st century,” **An Executive Summary of the Citizenship Education Policy Study Project.** Minneapolis: University of Minnesota.
- Cohen, H. (1994). **The history of speech communication: The emergence of a discipline, 1914-1945.** Virginia: Speech Communication Association.
- Kurth-Schai, R., Poolpatarachewin, C. & Pitiyanuwat, S. (1998). “Using the Delphi cross culturally: Towards the development of policy.” in **Citizenship for the 21st Century: An International Perspective on Education,** edited by John J. Cogan and Ray Derricott, London: Kogan Page Limited., pp.77-92.
- Newcombe, P.J. & Robinson, K.F. (1975). **Teaching speech communication.** New York: David Mckay Company, Inc.
- Wood, J.T. & Gregg, R.B. (eds.) (1995). **Toward the 21st century: The future of speech communication.** New Jersey: Hampton Press, Inc.